



ÇOCUK HAKLARI VE REFAHI ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU YÖNETİCİ ÖZETİ

**HAZIRLAYAN
PROF. DR. FULYA SARVAN
TÜKD ANTALYA ŞUBE BAŞKANI**

**12 HAZİRAN 2024
ANTALYA TİCARET VE SANAYİ ODASI
ATATÜRK KONFERANS SALONU
ANTALYA**

ÇOCUK HAKLARI VE REFAHI ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU

YÖNETİCİ ÖZETİ

12 Haziran **Dünya Çocuk İşçiliği İle Mücadele Günü** özel gündemiyle Akdeniz Üniversitesi, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası TOBB Antalya Kadın Girişimciler Kurulu ortak organizasyonu ve ATSO TOBB Antalya Kadın Girişimciler Kurulu evsahipliğinde ATSO Atatürk Konferans Salonunda düzenlenen **Çocuk Hakları ve Refahı Çalıştayında** ülke çocuklarını tehdit eden kritik meseleler 14 çalışma masasında ele alınmış, sorunlar tespit edilerek çözüm önerileri üretilmiştir.

Konuyla ilgili uzmanlıkları, çalışmaları, bilgileri, görüşleri olan gönüllü akademisyenleri, kamu görevlilerini ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getiren ve öznesi çocuk hakları olan bu çalıştay, katılımcı bileşimi ve nihai çıktıları açısından bu alandaki en önemli zirvelerden biri olmuştur. Çalıştayda Akdeniz Üniversitesi öğretim üyelerinin moderatörlüğünde çocuk hakları ve refahını ilgilendiren en önemli konu başlıklarında, tam gün süren 14 yuvarlak masa çalışması yapılmış, 46 akademisyen, 67 kamu kurumu temsilcisi, 53 STK temsilcisi ve 10 lise öğrencisi olmak üzere toplam 175 kişi görüş, bilgi, veri ve deneyimlerini bir araya getirerek inceledikleri konuyla ilgili sonuç raporları hazırlamışlardır. Çalıştayın 14 masa çalışmasında üretilen raporlar Çalıştay Sonuç Raporu içinde derlenerek ilgililerle ve muhataplarla paylaşılmak üzere düzenlenmiştir. Raporun bütünü ile ilgili özet bilgi vermek ve ilgili bölümlere gönderme yapmak üzere bu **“Yönetici Özeti”** hazırlanmıştır.

Çalıştayın 14 masasında tartışılan ve paylaşılan bilgiler, veriler, görüşler, çocuk hakları ve refahını olumsuz etkileyen başlıca iki sorunu kök neden ve öncelikli çözüm alanı olarak belirlemiştir. Bunlardan biri yoksulluk, diğeri ise eğitimidir. Çalıştayın farklı masalarında ele alınan çocuk işçiliği, yetersiz ve sağlıksız beslenme, çocuk ihmal ve istismarı, çocukların örgün eğitim dışında kalması, madde bağımlılığı, çocukların suça sürüklenmesi, koruma altına alınma zorunluğu gibi sorunların kök nedenlerinden başlıcasının **“çocuk yoksulluğu”**, yani ailelerin ekonomik gelir düzeyi ile ilişkili problemler olduğu tüm masalarda vurgulanmıştır. Çalıştay çıktıları, kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplumun ortaklaşa ve/veya münferit çalışmalarıyla **ivedilikle ele alınması ve çözüm içeren politikalar, programlar ve projeler üretilerek giderilmesi gereken en can yakıcı sorunun çocuk yoksulluğu olduğunu** açık bir şekilde ortaya koymuştur. Çocuk yoksulluğunun, ülkenin hiç bir sorumlu ve vicdanlı vatandaşı ve yöneticisi tarafından göz ardı edilemeyecek bir beka meselesi haline geldiği saptanmış ve çalıştay sonuç raporunda vurgulanmıştır.

Çocuk yoksulluğu ile ilgili tespitler ve politika/çözüm önerileri **1 numaralı Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele Masasında** tartışılmış ve raporda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 19*). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2013-2023 yılları arasındaki verileriyle eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ı yoksulluk sınırı kabul edilerek hesaplanan yoksulluk ölçüm yöntemine göre 2023 yılında Türkiye'deki çocuk nüfusunun %31,3'üne karşılık gelen **7 milyon çocuğun yoksul olduğu** tespit edilmiştir. Söz konusu bulgu, maalesef **Türkiye'deki her 3 çocuktan 1'inin yoksul olduğu** ortaya koymaktadır. Çocuğun yoksulluğu doğum öncesinde başlamakta, annenin yetersiz beslenmesi, çocuğun

fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Yoksul bir hanede doğmuş olmak, genellikle, yoksulluğun sürekli hale gelmesi ve zamanla daha derinleşmesiyle sonuçlanmaktadır.

Antalya'nın düşük gelirli mahallelerinde, rastgele seçilen 500 çocukla yapılan boy-kilo ölçümü hedefli vücut-kitle endeksi (VKE) çalışmaları neticesinde, boy ve kilo bakımından çocukların %50'sinin persentil değerinin altında olduğu bulunmuştur. Bu durum araştırma kapsamına alınan çocuklarda ciddi bir beslenme eksikliği olduğuna işaret etmektedir. Her 100 çocuktan yaklaşık 10'u boy olarak kısıklık (bodur), 5'i kilo olarak cılızlık sorunuyla karşı karşıyadır. Her 100 çocuktan 7'sinde beslenmeye bağlı obezite sorunu tespit edilmiştir. Çalıştay sonuç raporumuzda, Antalya yereli için geliştirilecek projelerde bu verilerin dikkate alınması ve çalışmaların öncelikle bu mahallelerden başlatılması önerilmektedir.

Çocukların okulda oldukları süre içerisinde yetersiz beslenme ve sağlıklı suya erişim sorunları yaşadıkları çalıştay masalarında sıklıkla vurgulanan bir konu olmuştur. Karnı doymadan okula gelen milyonlarca çocuğun derslerde baş dönmesi, baş ağrısı gibi sorunlar yaşadığı eğitimciler tarafından dillendirilmektedir. Yetersiz beslenme, çocuğun okul için hazır bulunuşluğunu, akademik başarısını ve okula devamını etkilemektedir. Kitleysel okul terklerinin önlenmesi, çocukların yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda bırakılmaması, yetersiz beslenme nedeniyle gelişim yetersizliği ve sağlık sorunları yaşamamaları için dünyada geliştirilmiş en etkili ve yaygın müdahale programı "**okul yemeği**" uygulamasıdır. Nitekim çalıştayda farklı masalarda görüşülerek uygulanması önerilen en ivedi politikaların başında, **devlet okullarının tüm kademelerinde okuyan çocuklara bir öğün ücretsiz sağlıklı ve besleyici okul yemeği ve temiz içilebilir su sağlanması** gelmiştir. Bu talep Türkiye çapında **Okul Yemeği Koalisyonları** tarafından da dile getirilmekte ve savunulmaktadır ve savunulmaya devam edecektir.

Çocuk yoksulluğunun yol açtığı, eğitimden sağlığa pek çok refah faktörünü etkileyen çocuk işçiliği çalıştayın **2 numaralı Çocuk İşçiliği ile Mücadele Masasında** tartışılmış, bu alandaki sorunlar ve çözüm/politika önerileri ayrıntılı biçimde (*Sonuç Raporu s. 28*) açıklanmıştır. Türkiye'de TÜİK Çocuk İşgücü Anketi (2019) sonuçlarına göre 32.000'i 5-11 yaş arası olmak üzere 700.000'den fazla çocuk ekonomik faaliyette bulunmaktadır. Bu çocukların %34.3'ü (247 bin) eğitimine devam etmemektedir. Bu veriler COVID pandemisi öncesine aittir ve pandemi ve sonrasında yaşanan deprem nedeniyle, UNICEF Türkiye'de çocuk işçiliğinin arttığı yönünde endişelerini dile getirmiştir. Son 10 yılda 671 çocuk işçi iş kazası nedeniyle kaybedilmiştir. Ölümlü kazalar en çok tarım ve orman iş kolunda gerçekleşmiştir.

Yoksulluk, eğitim eksikliği, aile baskısı, göç, bölgedeki savaşlar, doğal afetler ve işgücü piyasasında özellikle KOBİ'lerdeki talep artışı gibi faktörler çocukları işgücüne katılmaya yönlendirmektedir. Son yıllarda okul başarısı düşük çocukların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Mesleki Eğitim Merkezlerine (MESEM) yönlendirilmesi, sigortalarının (iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası) okul tarafından yapılması, işverenin verdiği ücretin (çocuk işçilerin ücreti asgari ücretin 1/3'i) teşvik nedeniyle işsizlik sigortasından geri alınabilmesi, çocuk işçiliğini küçük işletmeler için cazip hale getirmiştir. MESEM'ler, *Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'te belirtilen, çocukların çalıştırılmayacağı iş kolları olan tersane, inşaat, elektrik gibi alanlarda çocukların çalıştırılmasına olanak sağlamıştır. Çocukların Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı MESEM aracılığıyla çalışması, Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığının bu alanı denetlemesini ve var olan yasal mevzuatı uygulamasını engellemiş, mevcut çocuk işçiliğini sonlandırma yönündeki yasal mevzuatın ihlal edilmesine dayanak oluşturmuştur.

Rapor, çeşitli iş kollarında maruz kaldıkları şartlar nedeniyle çocuk işçiliğinin çocukların büyüme, gelişme, nörolojik sistem ve psikosoyal gelişimleri üzerine olumsuz etkilerini, neden oldukları çeşitli gelişimsel, bedensel ve ruhsal bozuklukları ayrıntılı biçimde ele almakta ve değişik çalışma alanlarında çocuk işçiliğinin olumsuz sonuçlarının ivedilikle önlenmesi ile ilgili yapılması gerekenler listelenmektedir. Raporda aynı zamanda çocuk işçiliği ile ilgili mevzuattaki çelişkilere, eksiklere dikkat çekilmekte ve yapılması gereken düzenlemeler açıklanmaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve eğitim yetersizliği kaynaklı diğer bir önemli konu başlığı olan yetersiz ve sağlıklı beslenme sorunlarını tartışan **3 numaralı Çocukların Beslenme Sorunları ile Mücadele Masası** beslenme sorunları ve politika/çözüm önerileri raporunu hazırlamıştır (*Sonuç Raporu s. 42*). Raporda açıklandığı gibi, Türkiye'deki çocuklarda obezite, malnutrisyon, bodurluk ile vitamin mineral yetersizlikleri önemli bir problem olmaya devam etmektedir. Türkiye Okul Çağı Çocuklarında Büyümenin İzlenmesi (TOÇBİ) Projesi Araştırma Raporu'na göre ilköğretim çağı çocukların %7.9'u zayıf, %1.3'ü çok zayıf, %6.5'i şişman, %14.3'ü ise fazla kilolu olarak saptanmıştır Dünya Obezite Federasyonunun verilerine göre ise erkek çocukların %14'ü fazla kilolu, %13'ü obez; kız çocukların ise %16'sı fazla kilolu ve %9'u obezdir .

Bu rakamlar çok ciddi bir halk sağlığı sorununa işaret etmektedir. Türkiye hem yetişkinlerde hem çocuklarda obezitenin hızla arttığı ve ciddi sağlık sorunları içeren pandemilerin kapıda beklediği bir ülke konumundadır. Gıda okuryazarlığı konusunda ivedilikle etkili bir seferberlik başlatılması; tüm proje ve girişimlerin bireysel temelli, aile temelli ve toplumsal temelli olarak hedefe yönelik planlanması, bunun için İl Sağlık Müdürlükleri, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Tarım ve Orman Müdürlükleri, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlükleri, Üniversiteler, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının iş birliğinin ve etkin koordinasyonunun sağlanması zorunlu görülmektedir.

Yoksulluk ile bağlantılı diğer bir önemli sorun olan çocuk ihmal ve istismarı, **4 numaralı Çocuk İhmal ve İstismarı ile Mücadele Masasında** tartışılmış, konuyla ilgili veriler ve politika/çözüm önerileri raporda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 46*). Çocuk istismarı ve ihmali tüm toplum katmanlarında, tüm coğrafyalarda ve çocukluk çağı boyunca her yaşta görülebilen bir olgu olmakla birlikte, özellikle düşük sosyoekonomik düzeyin çocuk istismarı sıklığını artırdığı bilinmektedir. Çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmasını engelleyecek şekilde yoksulluk içinde yaşayan ailelerde, çocuk eğitimsiz kalmak, erken yaşta çalışmaya başlamak, yaşına uygun olmayan roller üstlenmek gibi zorluklar yaşamak durumunda kalmaktadır. Ayrıca zorlu yaşam koşulları, çocuğa gereken ilgi, destek ve yol göstericiliğin sağlanamamasına (duygusal ihmal), çocuğun uygun eğitime ulaşamamasına, okula uzun devamsızlık sürelerine göz yumulmasına neden olabilmektedir (eğitim ihmali). Çocuğun temel haklarını elde edemediği, büyümesini, gelişimini, sağlığını destekleyecek ortamın sağlanamadığı koşullarda yaşaması istismar açısından da riski artırmaktadır. Dezavantajlı sosyokültürel kesim çocuklarının mesleki eğitime yönlendirilmesi, mesleki eğitim sırasında hem emek sömürüsüne hem de istismara daha açık olmasına neden olmaktadır. Raporda **yoksulluk ve işsizlikle mücadelenin, ayrıca eğitim hakkı için destek sağlanmasının** çocuğun yaşama, gelişme, oynama,

öğrenme haklarının ihmalini azaltmak, çocuk işçiliği, okuldan kopma, erken yaşta evlenme gibi riskleri azaltmak için çok önemli bir ön koşul olduğu vurgulanmıştır. Bu raporda vurgulanan risk faktörlerinin ve iyileştirme önerilerinin dikkate alınması, kurumlararası işbirliği sağlanması sorunun çözülmesinde çok önemli mesafe alınmasını sağlayacaktır.

Çocukların madde bağımlılığı ile ilgili konular **5 numaralı Çocukların Madde Bağımlılığı ile Mücadele Masasında** tartışılmış ve risk faktörlerinden çözüm önerilerine çok ayrıntılı bir rapor hazırlanmıştır (*Sonuç Raporu s. 54*). Türkiye Uyuşturucu Raporuna (2021) göre, madde kullanımına bağlı yatarak tedavi gören hastaların maddeyi ilk kullanım yaşının 15-24 yaş arasında yoğunlaştığı, madde kullanımına başlama yaşının giderek düştüğüne dikkat çekilmiştir. Ayrıca sakinleştirici ve yatıştırıcı kullanımının ergenler arasında popüler olduğu bildirilmiştir. Çocuk-ergende madde kullanımı yaşamlarını her anlamda olumsuz etkilemekte, depresyon, anksiyete, psikotik şiddet davranışı, psikoz, cinsel açıdan riskli davranışlar gibi ruhsal sorunlardan uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, siroz gibi fiziksel sorunlara yol açmaktadır. Çocuk-ergende madde kullanımı, okulu bırakma, akademik başarısızlık gibi eğitim hayatıyla ilgili sorunlara ve sosyal izolasyon ve yalnızlık gibi sosyal sorunlar ile yasal sorunlara yol açmaktadır. Çalıştay masasında gençler arasında yaygınlığı giderek artarak geleceklerini karartan madde bağımlılığının toplumun tüm kesimlerince koordinasyon halinde ivedilikle ele alınması gereken bir sorun olduğu vurgulanmış, dikkate alınması gereken çok önemli politika/çözüm önerileri getirilmiştir.

Çocukların ruh ve beden sağlığını tehdit eden diğer bir bağımlılık türü olan dijital bağımlılık **6 numaralı Çocukların Dijital Bağımlılığı ile Mücadele Masasında** tartışılmış, risk faktörlerinden çocukların ruh ve beden sağlığına etkilerine ve çözüm önerilerine kadar önemli hususları içeren bir rapor hazırlanmıştır (*Sonuç Raporu s. 66*). TÜİK 2021 verilerine göre 9-15 yaş grubundaki çocukların %82,7'sinin dijital araç kullandıkları, bu grubun %90,1'inin hemen hemen her gün bunu yaptıkları saptanmıştır. Aynı araştırmanın verilerine göre çocukların %31,3'ünün interneti sosyal medyada vakit geçirmek için kullandıkları ve bu grubun %77,7 sinin hemen hemen her gün sosyal medyada vakit geçirdikleri bildirilmiştir. Yine aynı çalışmada, çocukların %64,4'ünün cep telefonu kullandığı ortaya konulmuştur. Bu çocukların %84,6'sının neredeyse her gün cep telefonu kullandıkları belirtilmiştir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'ne göre, internet kullanım yaşı 2'ye kadar inmiştir. Sistematik incelemeler ve meta-analizler, toplumdaki çocuk ve ergenlerde **Problemlili İnternet Kullanımı (PİK) yaygınlığının %11,3 ile %13,6 arasında değiştiğini göstermektedir**. Bu raporda paylaşılan çok kapsamlı çözüm/politika önerilerinin muhatap kurum ve kuruluşlarca ivedilikle hayata geçirilmesi, çocuklarımızın ruh ve beden sağlığı açısından büyük önem kazanmıştır. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları (Sağlık Bakanlığı, özel televizyon kanalları, RTÜK, BTK, MEB, TÜİK, YÖK vb.) arasında, dijital bağımlılık ile mücadele konusunda işbirliği sağlanması zorunlu görülmektedir.

Çocuklar söz konusu olduğunda büyük önem atfedilen, çocukluk yaşamlarının en uzun süresini geçirdikleri okul sistemi içinde tabii tutuldukları eğitim süreçleri ile ilgili sorunlar **7 numaralı Çocukların Eğitim Sorunları ile Mücadele Masasında** ele alınmıştır. Bu masada aynı zamanda özel bir başlıkla göçmen çocukların genel sorunları ve eğitim sorunları da ele alınmış, her iki başlıkla ilgili ayrıntılı bir rapor hazırlanmıştır (*Sonuç Raporu s. 72*). Ülkemizde çocukların çok yönlü eğitim sorunları gündemden hiç

düşmeyen bir konu başlığı haline gelmiştir. Okul öncesi okullaşmanın yetersizliğinden, ilk ve orta öğretimde nitelik sorunları nedeniyle çocukların okuduğunu anlama, matematik ve fen becerilerinin gerilemesine, öğretimde özelleşme eğiliminin ortaya çıkardığı eğitim fırsatları ayrışmasından, yoksulluk ve/veya kültürel nedenlerle örgün eğitimden yararlanamayan çocukların sayısındaki artışa, özel gereksinimli bireylere ve mülteci çocuklara yeterli eğitimin sunulmamasına kadar çocukların eğitim haklarını ihlal eden birçok sorun mevcuttur.

2023/24 eğitim-öğretim yılı verilerine göre örgün eğitimde 75 bin 19 okulda 17,5 milyon öğrenci eğitim görmektedir. Bu okulların %81'i (60 bin 734) devlet okulu; %19'u (14 bin 281) özel okuldur. Devlet okullarında okuyan öğrenci sayısı 15 milyon 887 bin 296 (yüzde 80), özel okullarda okuyan öğrenci sayısı ise 1 milyon 670 bin 729 (yüzde 8); açık öğretimde okuyan toplam öğrenci sayısı ise 2 milyon 346 bin 654 (yüzde 12)'dir. Türkiye'deki eğitim sistemi, merkeziyetçi bir yapıya sahip olup Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yönetilmektedir. Bu kadar büyük bir öğrenci nüfusunu etkileyen ve ulusal düzeyde belirlenmekte ve uygulanmakta olan eğitim politikalarında son yıllarda her bakan değişikliği ile birlikte gündeme gelen, eğitim camiasının tam bir mutabakatı sağlanmadan uygulamaya konan kapsamlı değişiklikler iyileştirmeyi amaçladıkları sorunların çözümü olmadıkları gibi, bu değişikliklerden etkilenen öğrenciler, öğretmenler ve veliler üzerinde yarattıkları belirsizlik ve istikrarsızlık endişesi nedeniyle istenmedik olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

Eğitim sisteminde yapılacak kapsamlı değişimlerin toplumda tüm paydaşların görüşlerine açılması, eğitimle ilgili tüm kesimlerin beklentilerini asgari düzeyde karşılayacak samimi bir müzakere ve mutabakat sürecinin işletilmesi çok önemlidir. Ne yazık ki gündeme gelen en son kapsamlı değişiklik, bu ilke işletilmeden, yeterli bir değerlendirme sürecine zaman tanınmadan ve toplumsal mutabakat sağlanmadan uygulamaya konan **Türkiye Maarif Modeli Müfredatı** olmuştur. Ülkenin bilim insanları, eğitim emekçileri ve her alandan bilim insanları bu müfredatın tüm kademelerdeki öğrencileri laik ve bilimsel eğitimden uzaklaştıracağı görüşündedir. An itibarıyla öğrenciler, eğitimciler, veliler ve toplumun geniş kesimleri bu müfredatın ülkemizin ihtiyaç duyduğu çağdaş, bilimsel eğitimi sağlamaktan, çocukların okuduğunu anlama, matematik ve fen becerilerini yükseltmekten ve eğitim sistemimizin sorunlarını çözmekten uzak kalacağı endişesi içinde yeni bir eğitim yılına hazırlanmaktadır.

Bu endişeyi misliyle arttırmakta olan diğer bir uygulama, dini vakıf ve derneklerin eğitim süreçlerinin içine **"değerler eğitimi"** adı altında sokulmasını mümkün kılan, dini içerikli faaliyetleri eğitimin içine giderek daha yüksek oranda monte eden ÇEDES projesi ve benzeri protokollerdir. Bu gelişmeler karşısında, toplumun duyarlıklarını dikkate alan, çocukların eşit eğitim fırsatlarından yararlanmasını mümkün kılan, eğitim dışında kalan çocukların sorunlarına eğilebilen, çağdaş, bilimsel bir eğitim sistemi üzerinde zaman geçirilmeden konuşulmaya başlanması çok önemli bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Aynı masada göçmen çocukların yaşadıkları çok yönlü sorunlar da ele alınmıştır. Ülkemiz milyonlarca mülteci ve göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Mülteci ve göçmen çocukların büyük çoğunluğu Suriye, Afganistan, Irak ve İran gibi ülkelerden gelmektedir. Bu çocukların önemli bir kısmı, savaş, çatışma ve zorunlu göç gibi travmatik deneyimlerin ardından yeni bir hayata uyum sağlamaya çalışırken çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), bu çocukların eğitime erişimini sağlamak için

çeşitli politikalar ve programlar geliştirmiştir. Ancak, bu çabalar yeterli olmamakta, çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu rapor, mülteci ve göçmen çocukların sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm/politika önerilerini de içermektedir.

Çalıştayın **8 numaralı Çocuk ve Ergenlerde İntiharın Önlenmesi Masası**, çocuk ve ergenlerin yaşamlarını tehdit eden önemli bir risk olan intihar eğilimlerini ele alarak, hazırlanan raporda intihar riskini azaltmak için alınması gereken politika/çözüm önerileri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 86*). İntihar riski yaşla artmakla birlikte çocuk-ergenler için önde gelen ölüm nedenlerinden biridir. Ergenler çocukluktan yetişkinliğe geçerken hızlı nörolojik gelişim nedeniyle bir takım önemli fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal değişimlere uğrarlar. Bu durum ergenleri zorlu yaşam olaylarına karşı savunmasız hale getirebilir. Bu dönemde gerçekleşen psikolojik, biyolojik ve sosyal değişimlerle birlikte çevresel stres faktörlerine maruz kalan çocuk-ergenlerde intihar davranışı görülebilmektedir.

WHO 2023 verilerine göre dünya genelinde 15-29 yaş arasında dördüncü önde gelen ölüm nedeni intihardır. UNICEF'in belirttiğine göre, her yıl yaşları 10-19 yaş arasındaki 46.000 çocuk-ergen intihar sonucu yaşamını yitirmektedir. Türkiye'de ise TÜİK verilerine göre 2022 yılında 15 yaş altı 81, 15-19 yaş arası 387 intihar vakası kayıtlara geçmiştir. Antalya'da ise 2023 yılında 0-14 yaş arasında 8 kişi, 15-24 yaş arasında 143 kişi intihar girişiminde bulunmuştur. 2019 TÜİK verilerine göre 15-24 yaş grubu arasında Antalya intihar sayısı açısından beşinci sıradadır. Bu itibarla çocuk ve ergenlerde intihar girişimlerinin önlenmesi ile ilgili eğitimciler, veliler, kamu kurumları ve sivil toplum çalışmaları arasında güçlü bir koordinasyona ihtiyaç vardır.

Çalıştayın **9 numaralı Masasında Çocuk Hakları Mevzuatının Sorunları** tartışılmıştır. Bu masada tespit edilen sorunlar ve mevzuat değişikliği önerileri bu raporda yer almamakla birlikte masa katılımcısı akademisyenler ve hukukçular tarafından uygun formatlarda muhataplarına iletilecektir.

Ülkemizde çok zorlayıcı koşullarda bakımı sağlanan özel gereksinimli çocukların sorunları da **10 numaralı Özel Gereksinimli Çocukların Sorunları Masasında** ele alınmış, mevcut sorunlar ve iyileştirme önerileri ayrıntılı bir raporda açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 94*). Raporda dile getirilen pek çok sorunun yanında ekonomik sorunlar ön plana çıkmıştır. Aileler, özel gereksinimli çocuğun varlığını kabullenmede zorlanma, eşler arasında yaşanan sorunlar, ilginin özel gereksinimli çocuğa yoğunlaşması nedeniyle diğer sağlıklı çocuk/ların ihmali ya da bakımdan onların sorumlu tutulmaları, damgalanma, toplumdaki soyutlanma, tükenmişlik, boşanma, ekonomik sorunlar, bilgi eksikliği, eğitim, sağlık sorunları ve sosyal destek yetersizliği vb pek çok sorunla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Mevcut sorunlar yoksullukla birlikte katlanmaktadır. Bakım verici yükü nedeniyle genellikle bir ebeveyn sadece çocukla ilgilenmek zorunda kaldığı için, genellikle anneler iş yaşamına veda etmek zorunda kalmaktadır. Çocuğun sürekli özel bakım gereksinimi olması, pahalı ve uzun soluklu tedavilere ihtiyacı olması, destek amacıyla faydalandıkları kaynakların sınırlı olması ekonomik güçlüklerin yaşanmasına neden olmaktadır. **Bu sorunları çözümüne yönelik yapılacak tüm çalışmaların Bakanlıklar, STK'lar ve Yerel Yönetimlerin işbirliği içinde Valilikler bünyesinde oluşturulacak bir koordinasyon merkezi çatısı altında siyaset üstü bir bütünlük içinde yürütülmesi önerilmektedir.**

Çalıştayın **11 numaralı Masasında Hükümlü-Tutuklu Çocukların Sorunları** tartışılmış, sorunlar ve çözüm/politika/mevzuat değişikliği önerileri masa raporunda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 102*). Adalet Bakanlığı verilerine göre 31.03.2022 tarihi itibari ile cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı 2076'dır. Resmi olmayan verilere göre ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlü çocukların aile içi şiddet mağduru, parçalanmış, zihinsel ve mental yetersizliği olan ebeveynlerin çocukları oldukları, eğitimsiz ebeveynlere mensup çocukların da eğitim seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Adli süreçlerin değişik aşamalarında, ceza infaz kurumlarında ve tahliye sonrasında ruh ve beden sağlıklarını zedeleyen pek çok sorunla karşılaştıklarını vurgulayan raporun önerileri arasında en önemlilerinden biri, ceza sorumluluğu yaşının 15 yaşına çıkarılması ve 15 yaşından küçük çocukların suçta sürüklenmesi durumunda adalet sistemi dışında kurulacak bir yapı içinde onarıcı adalet içinde ele alınmasıdır.

Devlet koruması altında bulunan çocukların sorunları da **12 numaralı Koruma Altındaki Çocukların Sorunları Masasında** tartışılmış, tespit edilen sorunlar ve ayrıntılı çözüm/politika/mevzuat değişikliği önerileri masa raporunda açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 109*). Korunmaya muhtaç çocuklar, ilgili yasalar gereğince devletin özel olarak koruması gereken çocuklardır; uygun olanlar evlat edindirilmekte veya koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmekte, diğer çocuklar ise devletin kontrolünde çocuk evlerinde kurum bakımına alınmaktadır. Koruma altına alınan çocuk sayısının son yıllarda giderek arttığı uzmanlarca belirtilmiştir. Özellikle ekonomik yoksulluk, aile yapısının bozulması, suç oranlarındaki artışlar ailelerin çocuklarını koruma ve yetiştirme sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu konuda koruyucu tedbirlerin artırılması; okulların koruma ihtiyacındaki çocukların iyi tespit edilmesi için iyi gözlemci olması, rehberlik birimlerinin bu konuda yetkilendirilmesi veya okullarda sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesi etkili ön tedbirler olarak vurgulanmıştır.

Çocukları bedensel ve ruhsal açıdan etkileyen önemli bir sorun haline gelen akran zorbalığı konusu da **13 numaralı Akran Zorbalığı ile Mücadele Masasında** tartışılmış, masa raporunda bu konuyla ilgili sorunlar ve son yıllarda etkili bir çözüm yöntemi olarak bazı okullarda uygulanmaya başlayan Akran Arabuluculuğu Sistemi açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 116*). TÜİK (2022) verilerine göre 6-17 yaş grubundaki çocukların %13.8'i zorbalığa maruz kalmaktadır. Zorbalık türleri, yaygınlık derecesine göre, alay edilme, dışlanma, kötü söylentiler yayma vb şeklinde olmakta, çocuklar üzerinde akademik başarıda düşme, sosyal izolasyon, okula devamsızlık ve okulu bırakma, madde kullanımı, suça karışma, sağlık sorunları (baş ağrısı, karın ağrısı vb), intihar girişimi gibi önemli olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Akran arabuluculuğu projesinin nihai hedefi anlaşmazlıkların şiddet kullanmadan çözümünün yanı sıra, genç bireylerin müzakere etmeyi öğrenmesi ve etkin dinleme, duyguları ifade edebilme ve öfke yönetimi gibi becerilerinin gelişmesinin sağlanmasıdır. Problem çözme ve müzakere becerilerinin daha sonradan benimsenmesi ve hayata geçirilebilmesi oldukça zordur; ancak küçük yaşta edinilen becerilerin davranış haline dönüşmesi mümkündür. Bu nedenle, iletişim kurmayı bilen ve kendine güvenen bireylerin yetişmesini sağlayacak akran arabuluculuk projesinin ülke genelinde yaygınlaştırılması önerilmiştir.

Çalıştayın **14. Masası** lise öğrencilerinin sorunlarına ayrılmıştır. 10 eğitimci, 10 lise öğrencisinin oluşturduğu **Liselilerin Sorunları Masasında** iki ayrı grup halinde lise öğrencilerinin sorunları tartışılmış, çalıştay öncesi lise öğrencilerine yapılan bir anketin sonuçları ile çalıştaydaki lise öğrencilerinin ve lise

öğretmenlerinin dile getirdiği sorunlar ve masada tespit edilen iyileştirme önerileri masa raporunda derlenerek maddeler halinde açıklanmıştır (*Sonuç Raporu s. 120*). Bu çalışma kapsamında derlenen veriler, öneri ve dile getirilen problemler ışığında lise öğrencilerinin sorunları, üniversite sınav sürecindeki akademik başarı kaygısı başta olmak üzere, genç bireylerin öğretmenlerle ve okul idaresi ile ilişkileri, akranları ve çevre ile sosyal ilişkilerinden aile içi iletişim çatışmalarına, okulların altyapı yetersizliklerinden sosyal ve kültürel faaliyetlerin yetersizliğine ve gelecek kaygısına kadar çok ciddi sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin de bunlara ek olarak “orta öğretim ders programlarının” lise dengi bütün okullarda (özellikle meslek liselerin aleyhine olacak şekilde) aynı içerikte uygulanması nedeniyle (örneğin MEB fizik eğitim programının hem Anadolu, hem fen hem de meslek lisesinde de benzer içerikte uygulanması) ortaya çıkan fırsat eşitsizliğini, akademik başarısı düşük çocukları örgün öğretimin dışına atan sonuçlar yarattığı tespit edilmiştir. Çalıştay öncesinde lise öğrencilerine uygulanan anket çalışmasının verileri de, benzer şekilde, öğrencilerin gelecek ve sınav-meslek kaygısı, gençlik ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik güçten yoksun olma, okul idareleri ile yaşanan çatışmalar, ulaşım ücretlerinin yüksekliği, sınav ve eğitim sistemine güvensizlik, meslek seçiminde doğru yönlendirme ve okul döneminde düzenli PDR desteğinden yoksunluk ve öz yeteneklerini keşfedememe, teknolojiye aşırı bağımlı hale gelmiş olma, akran ilişkilerinde zorbalık, spor ve sosyal etkinliklerin azlığı, internete erişim sıkıntıları, fırsat eşitsizliği, ders malzemelerinin ve bilgi kaynaklarının yetersizliği, ezber temelli öğrenmeye zorlanma gibi çok sayıda sorun yaşadıkları ifade edilmiş ve yaşanan tüm sorunlar sonuç raporunda kayıt altına alınmıştır.

Çalıştayın Sonuç Raporunda ortaya konan tespitler ve politika/çözüm önerileri, çocuklarımızı tehdit eden sorunların gerçek bir beka sorunu oluşturduğunu, çocuklarla ilgili çalışan kamu birimleri arasında yeterli koordinasyon sağlanamadığı için mevcut politika, uygulama ve hizmetlerin sorunları tam anlamıyla çözmekte yetersiz kaldığını; çocuklarla ilgili meseleleri disiplinler ve kurumlararası bir işbirliği içinde ele almak üzere merkezde bakanlıklar arasında, illerde valilikler bünyesinde “**Çocuk Refahı Koordinasyon Merkezleri**” oluşturularak üniversite, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışmalarının sağlanmasının etkili ve rasyonel bir yaklaşım olacağını göstermiştir. Bu doğrultuda üniversitelerde “**Çocuk Çalışmaları Araştırma Uygulama Merkezleri**” kurularak çok disiplinli bilimsel araştırmalar ve projeler yapılması da ihtiyaç duyulan bilimsel temeli sağlayacaktır.